

Innfanging og rehabilitering av oljeskadde sjøfugler etter "Full City" - forliset



Andreas Winnem, Johnny R. Pedersen,
Alv Ottar Folkestad & Kristian Torheim

Norsk Ornitologisk Forening

© Norsk Ornitologisk Forening

e-post: NOF@birdlife.no

Publikasjon: Digitalt dokument (PDF)

Forsidebilde: Oljeskadd ærfugl hann under vasking © Kjetil Aa. Solbakken

Layout: Ingar J. Øien

Redaktør: Ingar J. Øien

Anbefalt referanse: Winnem, A., Pedersen, J.R., Folkestad, A.O. & Torheim, K. 2009. Innfangning og rehabilitering av oljeskadde sjøfugler etter "Full City" - forliset. Norsk Ornitologisk Forening. Rapport 8 – 2009. 19 sider.

Delrapport for fugl i aksjonsrapport for innsamling og rehabilitering av fugl under "Full City"-aksjonen, Langesund 2009, gjennomført som et samarbeid innenfor nettverket NOW!

ISSN: 0805-4932

ISBN: 978-82-78-52101-4

SAMMENDRAG

Forliset av Full City ved Såstein utenfor Langesund 31. juli 2009 medførte et betydelig oljesøl langs kysten av Telemark og Vestfold. Et rehabiliteringssenter for oljeskadd fugl ble raskt etablert i Langesund i regi av NOW. Til sammen 181 oljeskadede fugler ble brakt inn til mottaket i løpet av aksjonen. Av disse ble 96 individer vellykket rehabilitert. Totalt er 594 fugler registrert døde som følge av ulykken. God organisering og et fungerende samarbeid mellom de ulike aktørene er av avgjørende betydning for et godt resultat av en slik aksjon. Verdifulle erfaringer ble gjort, både når det gjelder momenter som fungerte tilfredsstillende og områder hvor et potensial for forbedring ble avdekket. Blant sistnevnte er etablering av gode rutiner og en klargjøring av ansvarsfordeling for sentrale oppgaver fra første dag de viktigste.

INNHold

SAMMENDRAG	2
1. INNLEDNING	4
2. SØK OG FANGST AV OLJESKADDE FUGLER	4
2.1 GJENNOMFØRING AV SØK	5
2.2 FANGSTMETODER	7
2.2.1 Hov/Håndfangst	7
2.2.2 Blendefangst	7
2.2.3 Rusefangst	7
2.2.4 Strandsøk	7
2.2.5 Håv og fellefangst	7
2.2.6 Fangst vha. hund	7
2.3 OMFANG AV OLJESKADDE FUGLER	8
3. REHABILITERING	9
3.1 FUGLER BRAKT LEVENDE INN TIL MOTTAKET	9
3.1.1 Rehabiliterte fugler	11
3.1.2 Fugler som døde i rehabiliteringsområdet	11
3.2 FUGLER BRAKT DØDE INN TIL MOTTAKET	12
3.2.1 Innbrakte fugler fra organiserte båtturer	12
3.2.2 Innbrakte fugler fra Viltmemnd og publikum	12
3.2.3 Totalt antall døde fugler registrert	13
4. PERSONELL OG ORGANISERING	14
5. OPPSUMMERING OG EVALUERING	15
5.1 SØK OG FANGST	15
5.2 RUTINER I REHABILITERINGSANLEGGET	16
5.3 ORGANISERING OG INFORMASJONSFLYT	17
5.3 ANBEFALTE FORBEDRINGER I RUTINER	18
5.3.1 Søk og fangst	18
5.3.2 Organisering og informasjonsflyt	18
5.3.3 Oppfølging	19

1. INNLEDNING

31. juli 2009 gikk lasteskipet MV Full City på grunn ved Såstein utenfor Langesund i Telemark. Skipet inneholdt 1005 tonn tungolje og 120 tonn diesel da det grunnstøtte (Kilde: www.kystverket.no). Grunnstøtingen medførte et betydelig oljeutslipp, og det kom hurtig inn meldinger om sjøfugl som var tilgriset av oljen. De første oljeskadde fuglene ble fanget 2. august.

Allerede samme kveld som ulykken skjedde, mobiliserte Naturvernforbundet, WWF, NOF, Swan og Sea Alarm. 1. august fikk Nettverk for Oljeskadd Vilt (NOW) klarsignal fra DN om å sette i gang med rehabilitering av fugl. Naturvernforbundets beredskapslager, med utstyr fra Borregaard-ulykken i 2006 og eget innkjøpt veterinærteknisk utstyr, ble kjørt til Langesund tidlig på morgenen 2. august. Rehabiliteringssenteret ble etablert i løpet av dagen på Terminalbrygga i Langesund, og telt, varmtvannsanlegg og annet utstyr fra Sivilforsvaret ble stilt til disposisjon. Senteret var i full drift fra 3. august. Leder for aksjonen var Pål Bugge fra Naturvernforbundet i Østfold.

I denne rapporten beskrives gjennomføringen av søk og fangst av fugler, omfanget av oljeskadde, innfangede og rehabiliterte fugler oppsummeres, og det gis en evaluering av hvilke rutiner som fungerte hvilke rutiner som bør etableres/forbedres neste gang man står ovenfor et oljeutslipp.



Det havarerte skipet "Full City" som forårsaket oljeutslippet. Foto: Johnny R. Pedersen.

2. SØK OG FANGST AV OLJESKADDE FUGLER

Innfanging av fugler som er tilsølt av olje, er en utfordrende oppgave. Mange skadde individer vil fortsatt være friske nok til å rømme unna folk, og de lar seg derfor ikke lett fange. Suksessfull fangst er likefullt avgjørende for en vellykket aksjon.

2.1 Gjennomføring av søk

Innfangningen av oljeskadde fugler foregikk i hovedsak gjennom organiserte båtturer til aktuelle områder, enten etter konkrete meldinger om skadde fugler fra publikum eller ved søk i tildelte områder. Søk og fangst ble organisert både gjennom Interkommunalt Utvalg mot Akutt forurensing (IUA) og av aksjonsgruppen.



Oljeskadde ærfugler samlet på et skjær. Vha. av båt ble mange av disse fuglene fanget ved å sette i land mannskaper som tok fuglene for hånd eller med hov. Foto: Kjetil Aa. Solbakken

Allerede fra starten av ble det gjort klart hvilke føringer som var lagt for fangsten fra offisielt hold. Den viktigste var at det hele tiden skulle være et stort fokus på kvalitet og HMS. Under søk og innfangning med båt skulle en lokal kjentmann, en person fra Viltnemnda og en person fra Norsk Ornitologisk Forening (NOF) være med i hvert båtlag. Det var gode grunner for denne fordelingen. Kjentmann var helt nødvendig grunnet urent farvann, Viltnemnda var nødvendig grunnet dyrevernhensyn og en fuglekyndig person for å vurdere fuglenes tilstand og atferd samt for å gjennomføre tellinger og artsbestemming. Hvis det var plass kunne andre være med, men kun dersom de var dekket av forsikringer og HMS gjennom IUA. Ingen frivillige skulle ut på egen hånd i egne båter.

Ingen fugler skulle stresses unødige under fangsten slik at de kunne risikere å dø av det eller å bli skremt ut i forurenset vann. All innsamlet fugl, død og levende, skulle tas med inn til mottaket i Langsund for registrering og behandling. Disse døde fuglene skulle registreres og samles i frysecontainere. Alt dette skulle så etterhvert sendes til Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) for videre undersøkelser.

De første dagene, før rehabiliteringsmottaket var i funksjon, ble alle oljeskadde fugler avlivet ved skyting av viltnemnda. Da mottaket kom i drift fra 3. august, ble denne instruksjonen endret. Skadde fugler skulle da ikke avlives, men i stedet forsøkes fanget. Unntak var individer med alvorlige sår, bruddskader eller andre alvorlige skader som ikke var relatert til oljen.

Dagene startet alltid med et felles fangstmøte. Disse møtene ble ledet av Torstein Dahl fra Viltnemnda i Bamble og med representanter for Statens Naturoppsyn (SNO) og NOF til stede. Møtet forløp som oftest ved at Dahl delte inn båtlagene og fordelte områdene de skulle dekke.

Spesielle lokaliteter ble drøftet basert på rapporter om oljeskadd fugl. NOF ved Johnny R. Pedersen og andre kom med innspill på fangstmetoder som kunne prøves, forhold å ta hensyn til ved vurdering av oljeskade på fuglene, atferd osv. Deltagerne i båtlagene ble så utstyrt med nødvendig utstyr som redningsvester, beskyttelsesutstyr, kart, fangstutstyr, oppbevaringsbur og registreringskjemaer for observerte fugler.

Dagene ble delt inn i to vakter som hver varte i syv timer. I tillegg ble det organisert kveldsturer og nattfangster. Det ble utført turer til konkrete oljeskadede fugler rapportert av publikum, men i hovedsak ble disse forsøkt dekket med de ordinære båtlagene. Mat ble medbrakt på båtturene, og det var et felles varmt måltid ved vaktsslutt.

All aktivitet hadde utgangspunkt i Langesund og med Bamble som hovedområde. Det gjaldt både selve rehabiliteringsmottaket og fangsten. Ulykkesbåten Full City lå på grunn ved Såstein ikke langt fra Langesund. I skjærgården utenfor Kragerø og i Vestfold ble det ikke iverksatt noen organisert innfangning før et godt stykke ut i aksjonen. Etter hvert ble det organisert søk og fangst også i disse områdene. Fugler samlet i disse områdene ble også brakt til anlegget i Langesund.

De første dagene registrerte båtlagene fugl som ble observert i områdene de dekket under fangstturene. Både friske og skadde fugler ble registrert og lagt inn i *Artsobservasjoner*. Disse dannet grunnlag for offentlige tall på oljeskadd fugl i området. Etter hvert ble disse registreringene supplert av egne fugletellinger med båt og helikopter.

Topografien i de berørte områdene var en utfordring gjennom aksjonen. I Vestfold har kysten mange strender og flater områder, mens kysten i Telemark i større grad består av bratte holmer og skrenter, hvilket stedvis umuliggjorde fangst i det hele tatt. Områdene mellom Stråholmsteinen, Stråholmen og Jomfruland inneholder også farlige grunner, og nettopp derfor huser de også store mengder fugl.



Den opprevne kyststripen i Telemark består av mange holmer og viker, dette vanskeliggjorde arbeidet med lokalisering og fangst av de oljeskadede sjøfuglene. Foto: Kjetil Aa. Solbakken.

2.2 Fangstmetoder

2.2.1 Hov/Håndfangst

Flere fangstmetoder ble prøvd, med varierende resultat. Metoden som fungerte best, besto i å kjøre båt raskt opp mot holmen med skadd fugl. To til tre personer hoppet så i land og nærmet seg fuglen fra forskjellige sider og slik stengte fuglens fluktrute. Fuglens reaksjoner avgjorde om dette skjedde raskt eller i et mer rolig tempo.

2.2.2 Blendefangst

En metode som var relativt ny i en slik setting, var blendefangst av fugl om natten. Metoden krever at en person med en meget kraftig lyskilde blander fuglen, mens en annen person kommer inn over fuglen med håv utenfor lyskjeglen. Denne metoden er utfordrende og kan ikke benyttes på alle typer lokaliteter, for eksempel på svært glatte skjær, som vil være risikable å bevege seg på i nattemørket. Forsøkene som ble gjort var effektive, og de ga resultater hver gang.

2.2.3 Rusefangst

Siden hovedandelen av de rammede fuglene var i myting, og det ble antatt at en del av fuglene ellers også ville ha nedsatt flygeevne, ble det tatt med en ruse beregnet på å fange mytende gjess. Dessverre ble ikke denne metoden fullt ut testet på oljeskadd fugl grunnet mangel på egnede lokaliteter.

2.2.4 Strandsøk

Strandsøk ble foretatt i flere områder med noe resultat, hovedsaklig innsamling av allerede død fugl, men grunnet topografien ble det raskt klart at man fikk bedre resultat ved å søke med båt fra sjøsiden. Denne metoden vil også trolig være mest effektiv ved andre lokaliteter hvor kysten hovedsakelig består av svaberg. Strandsøk vil helt sikkert kunne være mer effektivt på lokaliteter med en annen topografi enn i området som var berørt denne gangen, for eksempel langs utstrakte sandstrender.

2.2.5 Håv og fellefangst

I slutten av aksjonen ble også fallfeller benyttet med suksess til fangst av måker, men det var relativt få måker som var tilgriset der fellene ble benyttet. Andre metoder som fangst med håv i vann og bruk av såkalte svaneringer ga tilnærmet ingen resultater under de rådende forholdene under dette utslippet. Disse og andre fangstmetoder vil imidlertid kunne være aktuelle ved senere anledninger.

2.2.6 Fangst vha. hund

En uorganisert person brukte på privat initiativ hund på noen egne turer uten å avklare hundens egnethet til dette. Han ble etter hvert nektet å gjøre dette, da hunden ikke egnet seg til formålet. Metoden nevnes her som en mulig metode for fremtiden, da med hunder som er trent til et slikt formål og som er under streng kontroll. En hunds søkeevne er svært effektiv for å finne fugl som har skjult seg i vegetasjonen.

2.2.7 Observatører til å lede fangstlagene.

Et stykke ut i aksjonen ble det forsøkt å sette i land observatører som kunne følge fuglenes aktiviteter og bevegelser – tanken var at disse vha. radio skulle guide fangstlag for å fange fuglene. Dette ble aldri fullt ut implementert, men denne metoden vil trolig kunne benyttes med hell ved senere utslipp. Ulempen er at dette krever ytterligere kompetent personell.

2.3 Omfang av oljeskadde fugler

Oljeskadde fugler registrert av organiserte båtlag og av ornitologer, er lagt inn på www.artsobservasjoner.no/fugler. En oppsummering av disse dataene følger i tabell 1.

Tabell 1: Antall individer, fordelt på art, av oljeskadde fugler rapportert i Artsobservasjoner pr. 7. september 2009 kl 12.00.

Art	Antall
Knoppsvane	30
Grågås	84
Kanadagås	1
Gravand	14
Stokkand	6
Krikkand	4
Ærfugl	1231
Sjørørre	33
Svartand	8
Siland	35
Havhest	3
Havsule	1
Storskarv	147
Toppskarv	2
Gråhegre	14
Fiskeørn	1
Tjeld	89
Sandlo	9
Myrsnipe	2
Polarsnipe	13
Sandløper	1
Tundrasnipe	1
Strandsnipe	72
Brushane	1
Rødstilk	7
Grønnstilk	2
Gluttsnipe	10
Fiskemåke	32
Hettemåke	10
Gråmåke	189
Svartbak	63
Sildemåke	14
Makrellterne	12
Teist	4
Skjærpiplerke	5
Linerle	11
Blåstrupe	1
Steinskvett	1
Kråke	7
Totalt	2170

Dobbeltregistreringer er luket ut ved å gå gjennom hele materialet og for hver art summere høyeste antall som er rapportert på hver lokalitet. I noen tilfeller er ytterligere individer summert når alder, kjønn eller andre faktorer tilsier at flere fugler har vært involvert i forekomsten. Det er i liten grad tatt hensyn til at fugler flyttet seg mellom lokaliteter, da dette er en omfattende og tidkrevende jobb. En slik vurdering vil imidlertid bli gjort av NINA og NOF i samarbeid i løpet av høsten. Tallmaterialet som presenteres her er således ikke å anse som endelig. Sammenstillingen omfatter alle registrerte fugler med synlig oljeskade, alt fra døde individer til fugler som kun har mindre spor av olje i fjærdrakten. Oversikten omfatter 2170 individer av 39 arter og er laget av NOF ved Andreas Winnem.

3. REHABILITERING

Rehabiliteringen er delt i tre faser. Innbrakte fugler tas først i mot ved et akuttmottak (Intensive Care Unit, ICU), hvor fuglene stabiliseres. Vaskingen av olje fra fjærdrakten er en påkjenning for fuglene, og før denne prosessen kan starte, må fuglen være i god kondisjon. Oppføring, behandling av skader og vasking foregår i Holding Area (HA). Den siste delen av prosessen med å få fjærdrakten vanntett må fuglene ordne selv gjennom normal pussing og stell av fjærdrakten. Det foregår i Pool Area (PA), hvor fuglene holdes frem til de er friske nok til å slippes. Alle tall i dette kapittelet er sammenstilt av NOF ved Johnny R. Pedersen.



Vasking av en voksen ærfugl hann i Langesund. Vasking er bare en del av den omfattende rehabiliteringsprosessen. Foto: Kjetil Aa. Solbakken.

3.1 Fugler brakt levende inn til mottaket

Til sammen 181 fugler ble brakt levende inn til mottaket i løpet av perioden det var aktivt (se tabell 2). I tillegg kommer en spurvehauk som hadde flydd på et vindu og ble tatt med til mottaket av publikum. Den døde senere av skadene. Denne er utelatt fra oversiktene nedenfor fordi den ikke hadde noe med oljeutslippet å gjøre.

Tabell 2: Oversikt over fugler brakt levende inn til mottaket: Rehabiliterte fugler ringmerket kun med stålring før slipp, rehabiliterte fugler fargemerket før slipp og rehabiliterte fugler som allerede var ringmerket ved fangst.

Art	Rehabiliteret og merket med kun nummer-ring	Rehabiliteret og fargemerket	Rehabiliteret, merket tidligere	Fugler døde eller avlivet i mottaket	Sum
Knoppsvane	1				1
Grågås				1	1
Gravand				1	1
Ærfugl	30	55		70	155
Sjørørre	2			1	3
Storskarv	1		2	4	7
Toppskarv				2	2
Svartbak				1	1
Gråmåke		3	1	3	7
Fiskemåke		1			1
Hettemåke				1	1
Teist				1	1
Totalt	34	59	4	85	181



En av totalt tre oljeskadede sjørørre som ble fanget inn for rehabilitering under aksjonen. To av disse ble senere sluppet i god kondisjon. Foto Kjetil Aa. Solbakken.

3.1.1 Rehabiliterede fugler

Av de 181 individene som kom levende inn til mottaket, ble 96 vellykket rehabilitert. Fire av disse var allerede ringmerket da de ble fanget, mens de resterende 92 ble ringmerket med nummerert stårling fra Stavanger Museum før de ble sluppet. Totalt 59 individer, for det meste ærfugler ble påsatt fargering med bokstavkode i tillegg til stårlingen.



55 av de til sammen 70 rehabiliterte ærfuglene ble påsatt slike gule fargeringer med kode bestående av to bokstaver. Ved senere observasjon av disse kan langtidsoverlevelsen av rehabiliterte sjøfugler beregnes. Foto: Kjetil Aa. Solbakken.

3.1.2 Fugler som døde i rehabiliteringsområdet

Mange av fuglene som kom inn til mottaket, var betydelig svekket. Rehabiliteringsprosessen er i seg selv også en påkjenning for fuglene. Det er derfor uunngåelig at noen individer ikke overlever skadene de har fått. Til sammen 85 individer døde i løpet av oppholdet i mottaket. Av disse hadde fem individer så omfattende skader ved ankomst at de ble avlivet i ICU etter å ha blitt undersøkt av veterinær. Ytterligere 23 individer døde av seg selv i løpet av oppholdet i ICU, 35 individer døde i Holding Area, og 22 individer døde i Pool Area (se tabell 3).

Tabell 3: Oversikt over fugler som døde i rehabiliteringsområdet: Fugler avlivet ved ankomst til ICU grunnet omfattende skader, fugler døde i ICU, fugler døde i Holding Area, og fugler døde i Pool Area.

Art	Avlivet pga. omfattende skader	Fugler døde i ICU	Fugler døde i Holding Area	Fugler døde i Pool Area
Ærfugl	4	18	33	15
Gråmåke	1	1		1
Gravand		1		
Storskarv		2		2
Svartbak		1		
Grågås			1	
Toppskarv			1	1
Sjøorre				1
Hettemåke				1
Teist				1
Total	5	23	35	22

3.2 Fugler brakt døde inn til mottaket

Nedenfor følger en oversikt over individer som ble brakt inn døde til mottaket.

3.2.1 Innbrakte fugler fra organiserte båtturer

Til sammen 60 individer ble funnet døde som følge av oljeskade på de organiserte båtturene og tatt med til Langesund (se tabell 4).

3.2.2 Innbrakte fugler fra Viltnemnd og publikum

Til sammen 105 døde fugler ble brakt inn av publikum og plassert på kaia i Langesund (tabell 4). Særlig i den første fasen ble mange fugler som var gjenlagt i kaiområdet, samlet sammen og lagt i tønner uten at de ble journalført. Tallene er derfor ikke fullstendige, men består kun av fugler som ble samlet inn og registrert av personell ved mottaket. 143 døde individer ble samlet inn av Viltnemnda uten at disse ble brakt til Langesund (tabell 4). Alle disse var ærfugl. I tillegg ble 201 fugler skutt av viltnemnda de første dagene etter ulykken. Disse ble ikke artsbestemt, men det dreier seg trolig hovedsakelig om ærfugl (tabell 4).



På mottaket i Langesund kom det inn døde fugler både fra publikum og fra organiserte båtturer. Foto: Kjetil Aa. Solbakken.

Tabell 4: Totalt antall døde fugler brakt inn til Langesund: Fugler brakt døde inn til Langesund av publikum, døde fugler samlet inn av Viltnemnda og som ikke ble tatt med til Langesund og fugler skutt av viltnemnda de første dagene etter ulykken.

Art	Innbrakt fra organiserte båtturer	Innbrakt av publikum	Innsamlet av Viltnemnda. Ikke innbrakt	Skutt av Viltnemnda de første dagene	Sum
Kanadagås	1				1
Ærfugl	44	102	143		289
Sjørørre	3				3
Havhest	3				3
Havsule	1				1
Storskarv	1				1
Svartbak	1				1
Sildemåke	1				1
Gråmåke	1				1
Fiskemåke	1				1
Måke sp.	2	3			5
Teist	1				1
Fugl sp. (trolig hovedsakelig ærfugl)				201	201
Totalt	60	105	143	201	509

3.2.3 Totalt antall døde fugler registrert

En oppsummering av tallene på døde fugler fra avsnitt 3.1.1, 3.2.1 og 3.2.2 gir totalt 594 registrerte døde individer (se tabell 5). Fugler som er funnet døde av publikum og ikke brakt inn til mottaket i Langesund, kommer i tillegg til disse tallene.

Tabell 5: Totalt antall registrerte døde fugler.

Art	Antall
Grågås	1
Kanadagås	1
Gravand	1
Ærfugl	359
Sjørørre	4
Havhest	3
Havsule	1
Storskarv	5
Toppskarv	2
Svartbak	2
Sildemåke	1
Gråmåke	4
Fiskemåke	1
Hettemåke	1
Måke sp.	5
Teist	2
Fugl sp. (trolig hovedsakelig ærfugl)	201
Totalt	594

4. PERSONELL OG ORGANISERING

De første dagene etter ulykken opplevde mange at situasjonen var kaotisk, som kanskje ikke er så unaturlig i en slik situasjon. Folk fikk raskt vite ved oppmøte i Langesund at ledelsen for rehabiliteringsaksjonen lå hos Naturvernforbundet, men det var likevel en uklar organisering som blant annet medførte at det var vanskelig å kunne gi klare beskjeder til frivillige, slik at folk selv måtte prøve å finne ut hvem som var ansvarlig for hva og hva de selv kunne bidra med. En dedikert person med ansvar for å ta imot og orientere nyankommet personell ville hjelpet med å få folk raskere i gang med å gjøre seg nyttige.

Gjentatte forsøk på å koordinere og delegere ansvaret for de frivillige, samt organiseringen av de frivillige i forhold til søk og fangst ble foretatt uten at man lyktes. Mangel på folk, reservasjon i forhold til å ta et slikt ansvar, hindringer i pga. annen arbeidssituasjon og ferie, samt mangel på kompetanse var hovedårsaken til at dette var umulig å iverksette de første dagene. Etter hvert ble det organisert en frivillighetstelefon med to personer og en frivillighetskoordinator i behandlingsenheten på brygga.

Et godt samarbeid mellom Viltnemnda, som har lokalkunnskap og myndighet til avliving, NOF med sin fagkunnskap om fugl og SNO som har politimyndighet i fredede områder, viste seg å være svært viktig i en slik aksjon og bidro til et godt resultat. Torstein Dahl – leder av Viltnemnda i Bamble, trekkes frem som en løsningsorientert leder. SNO var mer fraværende til å begynne med, men kom mer med etter hvert. Bjørnar Bakke fra NOF sto for bemanning av kompetente fuglefolk til båtlagene, og NOF stilte også med personell til registrering av fugl med båt og fra land i de rammede fylkene. Dette fungerte godt.



Jørn Helge Magnussen fra NOF avd. Telemark og Suel Kassembo fra Runde Miljøseniter undersøker en oljeskadet ærfugl på mottaket i Langesund. Foto Kjetil Aa. Solbakken.

Organiseringen med Viltnemnda i Langesund fungerte også bra. De fulgte opp påleggene som ble gitt, lyttet til innspill og var tilgjengelige. I startfasen var det riktignok enkeltpersoner som var i overkant opptatt av å felle alle fugler som viste tegn til oljeskade, men disse ble raskt byttet ut av ledelsen hos Viltnemnda.

5. OPPSUMMERING OG EVALUERING

Ved alle oljeutslipp er innfangning av skadet fugl vanskelig. Artssammensetning, vær og landskap og samarbeid mellom frivillige organisasjoner og myndigheter vil variere, men de grunnleggende organisatoriske og praktiske utfordringene er de samme. Hovedkonklusjonen etter Full City-aksjonen er at det ble fanget inn færre fugler enn hva som kunne vært mulig. Årsakene var hovedsakelig mangelfull organisering, mangel på folk, for sen mobilisering, skyting og dermed skremming av fugler i startfasen, manglende utstyr og lav kompetanse på fugler fra mange av de frivillige, som tross alt gjorde en så god jobb som man kunne forvente under de rådende forholdene. På tross av manglene var denne ulykken den som har innbrakt flest fugler til rehabilitering her til lands. En medvirkende årsak til dette var også de gode værforholdene i perioden etter ulykken. Erfaringene fra denne aksjonen er svært viktige for god planlegging og gjennomføring av senere aksjoner.

5.1 Søk og fangst

De organiserte båtlagene var effektive både på utsjekking av områdene for skadde fugler, selve fangsten og håndtering av innfanget fugl. Til tross for store utfordringer i innfangningen var mannskapene energiske og resolute når de var ute. De største utfordringene besto i å få tak i skadd fugl som lå på vannet, da de som oftest fortsatt var i for god kondisjon til å la seg fange med håv og raskt dykket. Hadde fangsten kommet i gang tidligere, før fuglene ble veldig stresset og sky, ville trolig fangst av svømmende fugler vært enklere å gjennomføre.

De første dagene ble fugler med synlig oljeskade skutt. Nedskytingen ble stoppet etter noen dager. Skyting må ikke forekomme ved senere ulykker. Støyen fra slik felling gjør fuglebestandene i området stresset, og det gir dem et signal om at jakttiden er i gang. Det vanskeliggjør fangsten og har derved en direkte negativ innvirkning på sluttresultatet av aksjonen. Det kan også føre til at rene, friske fugler skremmes inn i farvann med olje. Viltnemndas tid og lokalkunnskap utnyttes heller ikke til å fange inn fugler i den første tiden etter ulykken når det i stedet fokuseres på avliving. Fugler som fanges tidlig er gjerne i god forfatning på tross av oljeskade, og de har dermed en god sjanse til å overleve rehabiliteringen. Det er derfor viktig å sette inn ressurser på fangst også i startfasen.



Fangst av oljeskadde ærfugler. Foto: NOAH

Lokalkunnskapen til Viltneimnda, SNO og NOF var viktig, men det ble raskt klart at disse båtmannskapene hadde så mange oppgaver de første dagene at fangst av oljeskadd fugl ikke fikk full prioritet. Kartlegging og telling gikk bra, men det bidro til mindre fokus på innfangning av de fuglene som kunne reddes de første dagene. Ornitologene er sammen med Viltneimnda, med sin kunnskap avgjørende for hvor mange fugler som blir fanget. En avklaring av prioriteringer før oppstart av en slik redningsaksjon for fugler må derfor gjøres raskt.

Det var tydelig at all menneskelig aktivitet i området gjorde at fuglene etter hvert ble stresset og endret atferd. Det gjelder både trafikken forbundet med oppryddingsarbeidet og trafikk i forbindelse med søk og fangst. Et konkret eksempel er Stråholmen, hvor det ble meldt om mye båtkjøring, mye folk samt 15-20 helikoptertransporter fire til fem meter over havoverflaten eller bakken. Rundt 600 ærfugler holdt til i dette området og ble skremt og stresset opp til stadighet. Dette ble meldt videre etter flere rapporter fra personell ved Jomfruland og publikum på Stråholmen, men ingen hensyn ved valg av flyrute og båttrafikk ble tatt.

Etter hvert ble den negative effekten all aktiviteten hadde på fuglene, så påfallende at det ble besluttet å la enkelte områder få fridager fra fangst for ikke å stresse fuglene unødige. Etter hvert som mengden med fugler som var fangstbare, gikk ned, ble også fangstaktiviteten fra fangstlagene trappet tilsvarende ned.

Sett i ettertid burde det ha vært organisert to daglige strandsøk i typiske områder hvor det hadde vært oljepåslag og hvor det lå til rette for at ærfugl skulle trekke på land. Et morgensøk og et kveldssøk ville vært ideelt. Dette arbeidet kan utføres av frivillige uten altfor mye forkunnskaper. Det viste seg at ærfugl som var oljeskadd, kom opp på land gjennom hele aksjonens varighet med et sannsynlig høyeste antall i løpet av de to første ukene. Ved et tilfelle så ble det avholdt pressekonferanse ved Kjønnøy med slipp av rehabiliterte fugler. Mens pressen ventet, ble det oppdaget en skadet ærfugl like ved utslippstedet. Da hadde 10-15 personer gått i det svært avgrensede området i en halvtime uten å oppdage ærfuglen. Dette viser at fuglene som trekker på land, er vanskelige å oppdage og at det trekker fugler opp på land også i områder som ikke er direkte berørt av oljepåslag.

5.2 Rutiner i rehabiliteringsanlegget

Det vil bli skrevet en egen rapport som omhandler erfaringer fra og evaluering av virksomheten i rehabiliteringsområdet. Et par momenter nevnes likevel kort her.

Journalføringen i mottaket var mangelfull, særlig i startfasen. Dette har medført at oppdatert statistikk for rehabiliteringen ikke har vært tilgjengelig under aksjonen eller i etterkant. Manglende data kan ikke rekonstrueres. Eksempelvis var det fugler som ikke ble journalført ved mottak, det mangler informasjon om kjønn og alder på mange individer, og ringmerking med midlertidige fargeringer og annen relevant informasjon om fuglen ble ikke alltid journalført. Det er også skjemaer som i ettertid mangler. Ved neste aksjon må ansvaret for journalføringen være avklart fra starten av. Ferdig nummererte skjemaer bør skrives ut og være klare til bruk.

I noen tilfeller ble nummererte fargeringer gjenbrukt når en fugl døde etter merking men før den kunne slippes fri. Det må ikke forekomme ved senere aksjoner. Det er åpenbart at samme fargekoder ikke skal brukes for ulike individer. All ringmerking av fugler, og journalføring av disse må i framtidige aksjoner underlegges ansvar til godkjente ringmerkere.

Under rehabiliteringsperioden ble det fra Norsk institutt for naturforskning fremmet forslag om satellittmerking av rehabiliterte fugler for oppfølgende studier av overlevelse etter frislipp. Forslaget ble godkjent av fagmyndighetene (Direktoratet for naturforvaltning, Mattilsynet), men utløste en intern debatt og interne motforestillinger i nettverkssamarbeidet NOW. Diskusjonen rundt dette skapte visse indre konflikter og skepsis til myndighetenes vurderinger og avgjørelser. Dette gav friksjoner i samarbeidsklimaet både internt og i forhold til myndighetene i en akutfase hvor det var viktig at fokus ble holdt på rehabiliteringsprosessen. Det er derfor viktig for framtidig beredskap og framtidige aksjoner at nødvendighet av, ansvar for og oppfølgingsmetodikk er klargjort og ligger som en premiss for det arbeid og de rutiner som skal gjennomføres.

5.3 Organisering og informasjonsflyt

Underveis i aksjonen ble det avdekket noen organisatoriske problemer som bør forbedres ved neste aksjon.

Det var vanskelig å få informasjon om resultater av tellinger og dermed hvor fugleansamlingene lå i forhold til oljen. Dette er informasjon som bør være tilgjengelig i form av et oversiktskart som oppdateres daglig, på et sted som både aksjonsledelsen og alle som skal ut for å fange fugl og har tilgang til. Organiseringen av fangsten vil da bli mer effektiv.

Fangstaktiviteten var fokusert rundt Bamble, mens ingenting skjedde i Vestfold, selv om det tidlig ble fastslått at Mølen og området rundt Nevlunghavn hadde mye oljeskadde fugler og var minst like hardt rammet av oljen som f.eks. Stråholmen og Jomfruland. Det samme gjelder områdene ved Kragerø. Problemet ligger trolig i manglende samarbeid mellom IUA-ene i de forskjellige fylkene og i at fangst og rehabilitering av fugl ikke har vært godt nok integrert i IUA-enes virksomhet. Årsakene til at arbeidet kom så sent i gang i noen områder må kartlegges og rutiner etableres for å hindre at det samme skjer ved neste oljeutslipp.

Frivillige båtlag ble raskt organisert i regi av aksjonsgruppa for å fange fugler, uten at disse hadde noen forankring i den pågående IUA-aksjonen. Disse var ikke dekket av forsikringer og HMS slik de organiserte fangstlagene var, og de hadde ikke alltid den nødvendige erfaringen og kunnskapen om det de skulle utføre. Mangelen på kunnskap og erfaring ble tydelig da det ved flere tilfeller kom inn ikke flygedyktige årsunger av måker og mytende ærfugler til mottaket, - alle friske fugler med midlertidig, naturlig nedsatt flygeevne. Det kom også inn en årsunge av storskarv som var helt ren og frisk men som lot seg fange etter langvarig jaging av uerfarne frivillige til den ble utmattet og ikke klarte å flykte lenger. Denne fuglen døde senere av denne behandlingen. Et annet eksempel er en person som dro ut alene og benyttet en uegnet hund til å finne og bære fugler til ham, som tidligere nevnt.

Å vurdere om en fugl er oljeskadd eller ikke krever ofte erfaring. De første dagene etter ulykken var mange av de skadde fuglene kraftig tilsølt av tung olje, skader av typen som gjerne ender på forsiden av avisene. Alle skjønner at et slikt individ er tilsølt av olje. Utover i aksjonen ble derimot flesteparten av fuglene utsatt for tynnere olje. Denne er ikke like enkel å se på fugl med mørk fjærdrakt. Sekundære faktorer, som atferd og struktur på fjærdrakten, er da viktig å vurdere for å avgjøre fuglens tilstand. Her skortet det på kunnskapen, også blant Viltnevdas folk, og de frivillige hadde overhodet ingen forutsetninger for å gjøre slike vurderinger.

De frivillige er en uvurderlig ressurs ved rehabilitering av fugl, men de må benyttes riktig og de må følge de føringer og organiseringer som er bestemt for aksjonen. Det har kommet

kritikk underveis om at de frivillige ikke fikk god nok informasjon både om hva de kunne hjelpe til med og hva de skulle gjøre når de ble satt i arbeid. Dette er en kritikk som bare delvis er fortjent. De båtlagene som var organiserte under IUA, møttes hver morgen før båtene la ut. Der fikk de en gjennomgang av hvordan dagen var lagt opp, hvilke områder som skulle dekkes, innspill til hvordan man fanger og vurderer tilstanden til en fugl, og de fikk lånt utstyr, slik at sikkerheten ble ivaretatt. De frivillige som ble organisert utenfor IUA, deltok ikke på disse møtene. Etter å ha erfart hva en slik aksjon går ut, følte de naturlig nok at de ikke fikk vite hvordan de skulle fange fugl og håndtere oppgavene på sjøen.

Det er verdifullt med frivillige deltakere, og det kunne nok vært fanget flere fugler hvis man hadde fått disse inn under den offisielle organiseringen. Det krever imidlertid at personell som melder seg til fangst eller som stiller båt til disposisjon, kanaliseres riktig slik at de faller inn under det organiserte fangstopplegget. Da unngås også dårlig ressursutnyttelse ved at flere båter dekker det samme området mens andre områder ikke får noen dekning.

Før neste utslipp må det etableres rutiner som sørger for at all fangst organiseres fra ett punkt og ikke via flere punkter slik som ved denne aksjonen. Videre må det sørges for at både personell som skal delta i fangsten, og frivillige ellers i rehabiliteringsanlegget blir satt inn i situasjonen når de ankommer skadestedet. Dette kan bestå i en felles gjennomgang med informasjon om hva man står ovenfor, offisielle føringer og pålegg, ansvarsforhold, de ulike oppgavene og funksjonene som skal fylles, etc. Praktisk informasjon må deles ut skriftlig til deltagerne etter en felles gjennomgang. Mye tid vil utvilsomt bli fristilt for aksjonsledelsen hvis en slik innføring holdes i starten.

5.3 Anbefalte forbedringer i rutiner

5.3.1 Søk og fangst

- Nedskyting av fugler må ikke forekomme, slik tilfellet var de første dagene under denne aksjonen. Skyting gjør fuglene mer sky og vanskelige å fange.
- Fangst av fugl igangsettes så tidlig som mulig.
- Båtlagene skal prioritere fangst når de ser fugler som kan la seg fange. Telling bør gjøres etter at fangstforsøk er gjennomført.
- Trafikk med båt og helikopter begrenses hvis mulig i områder hvor det ligger mye fugl, da dette stresser fuglene og gjør dem vanskelige å fange.
- To daglige strandsøk gjøres i områder det er sannsynlig at oljeskadde fugl trekker på land. Dette kan gjøres av frivillige.
- Bruk av uerfarne folk til innfangning reduseres så mye som mulig.
- Det må vurderes å trene opp hunder til søk etter skadet fugl. Det er viktig at hundene kun markerer et funn og ikke bringe fuglen tilbake til eieren, da det kan medføre bittskader på fuglene. Hunder må kun brukes til søk når de har den nødvendige treningen og er under streng kontroll.
- Det må vurderes å benytte rene observatører som plasseres på utvalgte punkter for å observere fuglenes bevegelser osv. Slik at disse kan guide fangstlagene. Videre kan disse benyttes til kartlegging av fugl generelt i området som er utsatt.

5.3.2 Organisering og informasjonsflyt

- Implementering og oppfølging av internasjonale protokoller for fangst og rehabilitering må styrkes.

- Daglig oppdatert informasjon om hvor oljeskadd fugl er registrert, må være lett tilgjengelig for alle involverte som er avhengig av slike opplysninger. Artsobservasjoner egner seg godt å systematisere slike data og bør videreutvikles med tanke på dette formålet.
- Øving og kompetanseheving av frivillige implementeres før neste aksjon.
- Nyankommet personell gis en innføring med relevant informasjon ved ankomst. De vil da kunne komme i gang med nyttig arbeid raskere, og verdifull tid blir fristilt for aksjonsledelsen.
- Skriftlig informasjon utarbeides, hvor de frivillige får en innføring i arbeidet.
- Koordinatorer med ansvar for å ta imot frivillige og organisere søk og fangst må være klar og forberedt ved aksjonens oppstart.
- Kikkerter til bruk under søk og telling manglet under denne aksjonen. Det kjøpes inn billige kikkerter som kan brukes av båtlagene.
- Det er ikke alltid opplagt at en fugl er oljeskadd. Tynn olje synes ikke nødvendigvis godt, og noen arter har mørk fjærdrakt. Informasjon om hvilke tegn man skal se etter for å avgjøre om en fugl er skadet, må gis til feltpersonell.
- Det må etableres rutiner for oppfølging av HMS.

5.3.3 Oppfølging

- Skjemautfyllingen var mangelfull under denne aksjonen. Alle skjemaer bør være ferdig nummerert ved neste aksjon. Hvem som er ansvarlig for føring av skjemaer må avklares ved aksjonens oppstart.
- Alle rehabiliterte fugler ringmerkes med stålring fra Stavanger Museum og de mest tallrike artene også med fargekoderinger før de slippes. Det vil i ettertid kunne gi verdifull informasjon om fuglenes langsiktige overlevelse.
- Ved framtidige aksjoner for innfangning og rehabilitering av fugl, bør de aktuelle fagmyndigheter (Direktoratet for naturforvaltning, Mattilsynet) allerede i utgangspunktet klargjøre om og eventuelt på hvilken måte oppfølgende studier omkring overlevelse av rehabiliterte fugl skal gjennomføres (ansvar, metodikk etc.).